

Облікова картка дисертації

I. Загальні відомості

Державний обліковий номер: 0826U000051

Особливі позначки: відкрита

Дата реєстрації: 07-01-2026

Статус: Наказ про видачу диплома

Реквізити наказу МОН / наказу закладу: Наказ Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя від 19.03.2026 р. № 75

II. Відомості про здобувача

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Долженко Юрій Володимирович
2. Yurii V. Dolzhenko

Кваліфікація:

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0001-9807-2835

Вид дисертації: доктор філософії

Аспірантура/Докторантура: так

Шифр наукової спеціальності: 091

Назва наукової спеціальності: Біологія

Галузь / галузі знань: біологія

Освітньо-наукова програма зі спеціальності: Біологія

Дата захисту: 25-02-2026

Спеціальність за освітою: Вчитель біології, валеології, екології. Біологія

Місце роботи здобувача:

Код за ЄДРПОУ:

Місцезнаходження:

Форма власності:

Сфера управління:

Ідентифікатор ROR: Не застосовується

III. Відомості про організацію, де відбувся захист

Шифр спеціалізованої вченої ради (разової спеціалізованої вченої ради): PhD 11654

Повне найменування юридичної особи: Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

Код за ЄДРПОУ: 02125668

Місцезнаходження: вул. Графська, Ніжин, Ніжинський р-н., 16602, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

IV. Відомості про підприємство, установу, організацію, в якій було виконано дисертацію

Повне найменування юридичної особи: Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

Код за ЄДРПОУ: 02125668

Місцезнаходження: вул. Графська, Ніжин, Ніжинський р-н., 16602, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

V. Відомості про дисертацію

Мова дисертації: Українська

Коди тематичних рубрик: 34.37, 34.41, 34.41.35, 03.41

Тема дисертації:

1. Морфологія черепів Homo sapiens XVII–XIX ст. зі східного Полісся (Чернігово–Сіверщина)
2. Morphology of Homo Sapiens Skulls from the 17th – 19th Centuries from Eastern Polissia (Chernihiv-Sivershchyna)

Реферат:

1. Вивчення людського черепа є однією з найважливіших галузей антропології. Антропологічний матеріал є надійним історичним і біологічним джерелом у дослідженні етногенезу та етнічної історії народів Сіверської землі, що характеризується непростим етнічним складом. У роботі з застосуванням краніометричної, краніоскопічної й краніофенетичної програм та міжгрупового канонічного аналізу дається морфологічна характеристика населення Чернігово–Сіверщини XVII–XIX ст. на тлі суміжних етнічних груп України та Східної Європи. Чоловіча серія складається з 12 (11,2%) доліхокраних, 24 (22,4%) мезокраних та 71 (66,3%) брахікранного черепа. Загалом вона брахікранна і відноситься до великої європеїдної раси з ознаками певної метисації. За даними морфології чоловіча вибірка найбільш подібна до групи з Волині та міської групи з київського Подолу XVI–XVIII ст. Жіноча вибірка складається з одного (2,1%) доліхокранного, дев'яти (19,5%) мезокраних та 35 (76,0%) брахікраних черепів і також характеризується брахікраним мозковим відділом. У чоловічій групі 48,2% ознак перевищують квадратичні відхилення, що вказує на неоднорідність серії.

Монголоїдна домішка у чоловіків загалом не проявилася, у жінок відзначено дуже слабку східну домішку. За допомогою канонічного аналізу встановлено, що чоловіча серія має у складі чотири краніологічні варіанти, жіноча – три варіанти. Виявлено північно-західний напрямок зв'язків, морфологія вкладається в ознаки, притаманні групам із Полісся. За даними статевого диморфізму можна припустити різне походження чоловіків і жінок у чернігово-сіверській вибірці. За краніоскопічними ознаками групу можна вважати такою, що вкладається у показники південних європейців. Багатовимірний аналіз виявив південно-східний напрямок зв'язків. Підтверджується припущення про слабку монголоїдну домішку. Метопічний шов становить близько 7,0%. Порівняльний інтегральний аналіз виявив західну спрямованість зв'язків української краніологічної вибірки з Чернігово-Сіверщини. Морфологічні дослідження показали як південно-східні (Слобожанщина), так і західні (Волинь) напрямки зв'язків для обох статей. Морфологічна характеристика черепів відрізняється найнижчою висотою обличчя для України (майже ідентична з білорусами Полісся). Виявлено певну подібність українців Чернігово-Сіверщини до молдаван. Степова домішка помітна слабо.

2. The study of the human skull is one of the most important branches of anthropology. Anthropological material serves as a reliable historical and biological source in studying ethnogenesis and ethnic history of peoples in the Siverian land, characterized by complex ethnic composition. The work employs craniometric, cranioscopic, and craniophenetic programs with intergroup canonical analysis to provide morphological characterization of the Chernihiv-Sivershchyna population from the 17th–19th centuries against the background of adjacent ethnic groups of Ukraine and Eastern Europe. The male series consists of 12 (11.2%) dolichocranial, 24 (22.4%) mesocranial, and 71 (66.3%) brachycranial skulls. Overall it is brachycranial and belongs to the large Caucasoid race with signs of certain miscegenation. According to morphology data, the male sample is most similar to the Volyn group and urban Kyiv Podil group from the 16th–18th centuries. The female sample consists of one (2.1%) dolichocranial, nine (19.5%) mesocranial, and 35 (76.0%) brachycranial skulls, also characterized by a brachycranial cerebral section. In the male group, 48.2% of features exceed standard deviations, indicating the series is not homogeneous.

Mongoloid admixture did not manifest overall in males; a very weak eastern admixture was noted in females. Using canonical analysis, it was established that the male series contains four craniological variants, and the female series contains three variants. A northwestern direction of connections was revealed; morphology fits features characteristic of Polissia groups. Sexual dimorphism data suggest different origins of males and females in the Chernihiv-Siverian sample. According to cranioscopic features, the group can be considered as fitting indicators characteristic of southern Europeans. Multivariate analysis revealed a southeastern direction of connections. The assumption about weak Mongoloid admixture is confirmed. The metopic suture constitutes approximately 7.0%. Comparative integral analysis revealed a western orientation of connections of the Ukrainian craniological sample from Chernihiv-Sivershchyna. Morphological studies showed both southeastern (Slobozhanshchyna) and western (Volyn) directions of connections for both sexes. The morphological characterization differs in having the lowest facial height for Ukrainian territory (almost identical to Belarusians from Polissia). A certain similarity of Ukrainians from Chernihiv-Sivershchyna to Moldovans was revealed. Steppe admixture is weakly noticeable.

Державний реєстраційний номер ДіР:

Пріоритетний напрям розвитку науки і техніки: Науки про життя, нові технології профілактики та лікування найпоширеніших захворювань

Стратегічний пріоритетний напрям інноваційної діяльності: Не застосовується

Підсумки дослідження: Нове вирішення актуального наукового завдання

Публікації:

1. Долженко Ю. В. Морфологія чоловічих черепів XVII–XVIII ст. із Батурина. Біологія та екологія. 2021. Т. 7. № 2. С. 98–114. <https://doi.org/10.33989/2021.7.2.261558>
2. Долженко Ю. В. Антропологічна структура жіночого населення Чернігово-Сіверщини XVII–XIX ст. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія біологія. 2022. Вип. 53. С. 46–60.

<https://doi.org/10.24144/1998-6475.2022.53.46-60>

- 3. Долженко Ю. В. Краніологія чоловіків Східного Полісся XVII– XIX ст. (Чернігово–Сіверщина). Нотатки сучасної біології. 2023. Т. 1 (5). С. 66–75. <https://doi.org/10.29038/NCBio.23.1-10>
- 4. Dolzhenko Yu. Morphology of Female Skulls of the 17th – 18th Cent. from Baturyn. Біологія та екологія. 2023. Т. 9. № 1. С. 93–109. <https://doi.org/10.33989/2023.9.1.290190>
- 5. Долженко Ю. В., Жаров Г. В. Морфологія черепів похованих у с. Залуцьке (ур. Стайкин Верх) Сумської обл. (XVIII–XIX ст.). Нотатки сучасної біології. 2023. № 2 (6). С. 40–52 <https://doi.org/10.29038/NCBio.23.2-1>
- 6. Долженко Ю. В. Краніологічний матеріал XVII–XVIII ст. із села Виповзів Чернігівської обл. Acta Carpathica. 2024. № 1 (41). С. 87–104. <https://doi.org/10.32782/2450-8640.2024.1.10>
- 7. Долженко Ю. В. Антропологічна структура українців Чернігово– 15 Сіверщини XVII–XVIII ст. (чоловіки). Наукові записки. (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя). Біологічні науки. 2024. № 1–2. С. 71–85. <https://doi.org/10.31654/2786-8478-2024-BN-1-2-71-85>
- 8. Dolzhenko Yu. V. Cranioscopic Characteristics of Burials From the 17th – 19th Centuries in the Chernihiv-Sivershchyna Region (Долженко Ю. Краніоскопічна характеристика поховань XVII–XIX ст. із ЧерніговоСіверщини). Вісник проблем біології і медицини. 2024. Вип. 4 (175). С. 191– 201. <https://doi.org/10.29254/2077-4214-2024-4-175-191-201>
- 9. Долженко Ю. В. Краніологічна характеристика українок XVII– XIX ст. з міста Чернігова. Нотатки сучасної біології. 2024. Т. 8 № 2. С. 65– 75). <https://doi.org/10.29038/NCBio.24.2-4>
- 10. Долженко Ю. В. Краніологічна характеристика чоловічої серії XVIII–XIX ст. з Чернігівської губернії (за В. П. Алексеевим). Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Біологія. 2024. Вип. 57. С. 15–26. <https://doi.org/10.32782/1998-6475.2024.57.15-26>
- 11. Dolzhenko Yu. V. «Intergroup Range of Variability of Craniometric Features of Ukrainians in the Chernihiv-Sivershchyna Region (17th – 19th Centuries, Males. Наукові записки. Біологічні науки (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя). 2024. № 4. Р. 42–50. <https://doi.org/10.31654/2786-8478-2024-BN-4-42-50>
- 12. Долженко Ю. В. Географічна мінливість краніометричних ознак у чоловічих серіях черепів із Чернігово–Сіверщини XVII–XIX ст. Всеукраїнська мультидисциплінарна науково–практична інтернетконференція «Молодь і сучасні тренди наукової думки». Ніжин, 2023. С. 6–9.
- 13. Долженко Ю. В. Морфологія черепів Homo sapiens XVII–XIX ст. із цвинтарів Східного Полісся (Чернігово–Сіверщина): методологічні засади дослідження. ІХ Міжнародна заочна науково–практична конференція «Актуальні питання біологічної науки». Ніжин, 2023. С. 75–85.
- 14. Долженко Ю. В. Порівняння коефіцієнта статевого диморфізму зі стандартними показниками в краніологічній серії XVII–XIX ст. з ЧерніговоСіверщини. Молодь і поступ біології XVIII міжнародна наукова конференція студентів та аспірантів присвячена 195–річчю від народження Юліуса Планера (Львів, 6–7 жовтня 2022 р). Збірник тез. Львів: Сполом, 2022. С. 122–123.
- 15. Долженко Ю. В., Кучменко О. Б. Епігенетичні ознаки українців з Чернігово–Сіверщини XVII–XIX ст. Крок в науку: дослідження у галузі природничо–математичних дисциплін та методик їх навчання. Збірник тез доповідей всеукраїнської науково–практичної конференції з міжнародною участю студентів, аспірантів і молодих учених. 07 грудня 2023 р. Чернігів, 2023. С. 30.
- 16. Dolzhenko, Yu. Craniometric Characteristics of Men from Chernihiv in the 17th – 19th Cent. Збірник тез доповідей Всеукраїнської мультидисциплінарної Науково–практичної інтернет–конференції 01 березня 2024 року у м. Ніжин. Ніжин, 2024. С. 21–26.
- 17. Dolzhenko Yu. Mongolian Traits of the Inhabitants of ChernihivSiverian Region in the 17th – 19th Cent. Молодь і поступ біології: збірник тез доповідей XX Міжнародної наукової конференції студентів і аспірантів (м. Львів, 18–20 квітня 2024 р.). Львів: Сполом, 2024. С. 341–342.
- 18. Dolzhenko Yu. Cranioscopic Characteristics of Chernihiv-Siveria Residents in the 17–19th Cent. X Міжнародна заочна науково–практична конференція «Актуальні питання біологічної науки»: збірник

статей. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2024. С. 61–63.

- 19. Dolzhenko Yu. Intragroup Analysis of Men from Chernihiv–Siverian Land of the 17th – 19th Centuries: Craniology. Актуальні питання біології та медицини: зб. наук. праць за матеріалами XX Всеукраїнської наукової конференції (м. Лубни, 24 травня 2024 р.). Лубни: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2024. С. 34–38.
- 20. Долженко Ю. В. Краніометричні дослідження серій черепів зі Східної Європи нового часу: Огляд літератури. Міжнародні наукові дослідження: інтеграція науки та практики як механізм ефективного розвитку: Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 29–30 квітня 2025 р.). Київ – Запоріжжя: АА Тандем, 2025. С. 44–58.
- 21. Долженко Ю. В. Морфологія черепів Homo sapiens XVII–XIX ст. (Чернігово–Сіверщина): методичні засади дослідження. Львівський науковий форум. Матеріали XV міжнародної науково-практичної конференції «Концептуальні шляхи розвитку науки та освіти», 15–16 серпня 2025 р. Львів, 2025. С. 17–24.
- 22. Dolzhenko Yu. Cranioscopic Studies of Skull Series From Eastern Europe of the 14th – 19th Centuries Compared with the Series from ChernihivSivershchyna: Literature Review. Collection of Scientific Papers with the Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference «Innovations in Science: From Theoretical Foundations to Practical Impact» (September 1–3, 2025. Antwerpen, Belgium). European Open Science Space, 2025. P. 21–28.

Наукова (науково-технічна) продукція:

Соціально-економічна спрямованість:

Охоронні документи на ОПІВ:

Впровадження результатів дисертації: Впроваджено

Зв'язок з науковими темами: 0121U108190

VI. Відомості про наукового керівника/керівників (консультанта)

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Кучменко Олена Борисівна

2. Olena B. Kuchmenko

Кваліфікація: д. б. н., професор

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-3021-8583

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

Код за ЄДРПОУ: 02125668

Місцезнаходження: вул. Графська, Ніжин, Ніжинський р-н., 16602, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

VII. Відомості про офіційних опонентів та рецензентів

Офіційні опоненти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Слободян Олександр Миколайович
2. Oleksandr M. Slobodyan

Кваліфікація: д.мед.н., професор, 14.03.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-4402-8457

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Буковинський державний медичний університет

Код за ЄДРПОУ: 02010971

Місцезнаходження: площа Театральна, Чернівці, 58002, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство охорони здоров'я України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Гунас Ігор Валерійович
2. Igor V. Hunas

Кваліфікація: д.мед.н., професор, 14.03.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0003-4260-2301

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Вінницький національний медичний університет імені М. І. Пирогова

Код за ЄДРПОУ: 02010669

Місцезнаходження: вул. Пирогова, Вінниця, Вінницький р-н., 21018, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство охорони здоров'я України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Вовк Олег Юрійович
2. Oleh Y. Vovk

Кваліфікація: д.мед.н., професор, 14.03.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-9788-3000

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Приватний заклад вищої освіти Міжнародний Європейський Університет

